

BEBEKLİK DÖNEMİNDE ÇOCUK HAKLARI

Mehmet SAĞLAM¹ Ayşegül ULUTAŞ¹ Zekeriya ÇALIŞKAN¹

¹Inönü Üniversitesi, Malatya Sağlık Yüksek Okulu, Çocuk Gelişimi Bölümü

ÖZET

Gelişim sürecinde her dönem farklı önem taşımaktadır. Dünyadaki yaşama ait ilk deneyimlerin yaşandığı ve gelişimin çok hızlı olduğu bebeklik dönemi ise bu dönemler içinde özel bir öneme sahiptir. Bebeklik döneminin özel olmasının nedeni, bu dönemdeki hızlı gelişimin yanında bebeğin karşılaşacağı olumsuz bir durumun bebekte bırakacağı etkilerin derecesidir. Bebeğin fiziksel, sosyal, duygusal ve bilişsel gelişimini doğrudan ya da dolaylı olarak etkileyecek durumların kontrol altında tutulabilmesi, sağlıklı bir gelişim sürecinin sağlanabilmesi için önemlidir. Bebeğin gelişim açısından önemli olan bu durumların kontrol altında tutulabilmesi noktasında başta anne-baba eğitimi olmak üzere kamu sorumluluğunun yerine getirilmesi, toplumsal bilinç düzeyinin artırılması gibi birçok çalışma yapılabilir. Bebeklik dönemi ve bu dönemde yapılması gerekenlerin çocuk hakları bağlamında ele alınması bebeğin gelişimi için sağlıklı ortamların oluşturulmasına katkı sağlayacaktır. Bunun yanında kendini ifade etme ve haklarını koruyabilme yeterliliğini henüz kazanmamış olan bebeklik dönemindeki bir çocuk için haklarının güvence altına alınması, sağlıklı bir gelişim sürecinin de güvence altına alınması anlamına gelmektedir. Dünyaya geldiği ilk andan başlayarak haklarının dikkate alınması ve bu haklar doğrultusunda gelişimlerinin desteklenmesi bebeklik döneminin çocuk açısından sağlıklı bir şekilde geçmesine neden olacaktır. Bu çalışma ile gelişim süreci içinde kritik bir öneme sahip olan bebeklik dönemi çocuk hakları çerçevesinde ele alınacaktır.

Anahtar Kelimeler: Bebeklik dönemi, Çocuk hakları, İnsan hakları

GİRİŞ

Erken çocukluk gelişiminin çocukların hayatın erken dönemlerindeki fiziksel, mental ve sosyal gelişimini kapsadığı ve beslenme, sağlık, zihinsel gelişim ve çocukların sosyal iletişimlerini için gerekli tüm girişimleri içerdiği belirtilmektedir (Özmert, 2006). Çocukların fiziksel, sosyal, duygusal ve zihinsel boyutlarda aldıkları erken uyarımların, profesyonel destek ve yönlendirmeler, çocukların sağlıklı, uyumlu, becerili ve öğrenmeye karşı yüksek düzeyde ilgili bireyler olarak yetişmelerinin garantisi olacağı belirtilmektedir (Tuğrul ve Yılmaz, 2013). Erken çocukluk müdahalelerinin artan bebek ölüm ve hastalık oranlarına bir tepki olarak da ortaya çıktığı ifade edilse de halk sağlığı açısından anne-bebek sağlığı, erken teşhis, pediatrik tedavi ve rehabilitasyonların yapılması gerekliliği aslında temel bir insan hakkı olarak değerlendirilmektedir (Gutierrez, 2010).

Her çocuğun mümkün olan en iyi koşullarda hayata başlaması sadece ülkemizin değil, dünyanın çocuk gelişimi ve eğitimi politikalarının temel bağlamı olduğu ve bu çerçevede hedeflenenin, bireylerin “yaşam kalitesinin veya toplumun refahının yükseltilmesi amacıyla, karşılıklı saygıyı ve şiddet karşılığını esas alarak, demokratik değerlere ve hukukun üstünlüğüne uygun bir biçimde sivil topluma, toplum yaşamına ve siyasal yaşama katılma” olarak tanımlanan aktif yurttaşlar olarak yetişmelerine erken yaşlardan itibaren zemin hazırlamak olduğu bildirilmektedir (Tuğrul ve Yılmaz, 2013). Amacı tüm çocukların fiziksel, zihinsel, sosyal ve duygusal potansiyellerini geliştirmelerini sağlayacak şekilde çocuk haklarını korumak olan erken çocukluk gelişimi açısından beslenme, çevre ve eğitim olmak üzere üç ana bileşenin öne çıktığı ifade edilmektedir (Özmert, 2006).

Gelişimsel açıdan yapı taşları ile dolu olan insan yaşamının bebeklik dönemi yaşam deneyimleri açısından kritik bir önem taşımaktadır. Bu nedenle bebeklerin farklı

gelişim aşamalarının özelliklerinin bilinmesi ve bunların bir birey olan bebek açısından hak olduğunun anlaşılması önemlidir. Kendilerine özgü bir hızla ve kendi kültürel ve sosyal çevreleri bağlamında gelişen bebeklik dönemi çocuklarının (Ataman, 2004), gelişim aşamalarının özelliklerinin ve ihtiyaçlarının yetişkinler tarafından bilinmesi çocuk açısından kritik bir durumdur. Bun yanında bir birey olan ve sahip olduğu hakları yetişkinlerin güvencesinde olan bebeklik dönemindeki çocuklar açısından bu hakların bilinmesi kadar yasal olarak düzenlenmesi de önemlidir. Bu dönemde bebeğin fiziksel, motor, bilişsel, dil, sosyal ve duygusal alanlarda gelişiminin yeterli oranda desteklenmesi onun haklarının doğru bir şekilde anlaşılması ve güvence altına alınması ile de doğrudan ilişkilidir. Bu nedenle çalışmada bebeklik döneminde çocuk hakları ele alınmıştır.

ÇOCUK HAKLARININ TARİHSEL GELİŞİMİ

Çocuk hakları alanındaki ilk toplumsal politika belgesinin İsviçre’de 1779 yılında bir emirname olarak ortaya çıktığı ifade edilirken ilk ciddi adımların birinci dünya savaşı sonrası çocukların acil gereksinimlerini gidermek için kurulan Çocuklar İçin Uluslararası Yardım Örgütü sayesinde başladığı belirtilmektedir. Sonrasında Uluslararası Çocuk Refahı Birliği adını alan bu örgütün çabaları ile 26 Eylül 1924 tarihinde Milletler Cemiyeti Genel Kurulu’nda çocuklarla ilgili ilk uluslararası ve kapsamlı belge olan “Cenevre Çocuk Hakları Beyannamesi’nin” kabul edildiği bilinmektedir. Birleşmiş Milletler’in kurulmasından sonra 1948 yılında İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi kabul edilmiş ancak bu belge içinde çocuklara özel düzenlemelere yer verilmemiştir. Bu eksikliğin giderilmesi ve çocukların özel ihtiyaçlarının karşılanması amacı ile yapılan çalışmalar sonuç vermiş ve 20 Kasım 1959 tarihinde 79 ülkenin katılımı ile Birleşmiş Milletler Genel Kurulu’nda Çocuk Hakları Bildirgesi oy birliği ile kabul edilmiştir. Bu bildirme ile çocukların eğitim, sağlık ve korunma gibi haklarına yer verilirken 1979 yılı bütün dünyada Uluslararası Çocuk Yılı olarak ilan edilmiştir. Bu çabaların en önemli adımı olarak ortaya çıkan Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Sözleşmesi 20 Kasım 1989 da kabul edilmiş ve bugün Somali ve Amerika Birleşik Devletleri dışında 191 ülke tarafından kabul gören en önemli belgelerden biri haline gelmiştir (Bağlı, 2003; Topuzuğlu, 2004; Atılğan ve Atılğan, 2009; Akyüz, 2012; Gören, 2012; Kırmısoy ve diğ., 2013).

Bugün bebeklik dönemindekiler de dahil her çocuk için haklarının en belirgin bir şekilde ifade edildiği belge olan Çocuk Hakları Sözleşmesi üç kısımdan oluşmaktadır.

- Birinci bölümde çocuk hakları düzenlenir.
- İkinci bölümde sözleşmenin uygulanması, uygulamanın izlenmesi ve BM Çocuk Hakları Komitesi’nin kuruluş ve çalışma esasları düzenlenir.
- Üçüncü ve son bölümde ise sözleşmenin yürürlük ve yürütülmesi ile ilgili nihai hükümler vardır (Loughney, 2001 ve Akyüz, 2012).

BEBEKLİK DÖNEMİNDE ÇOCUK HAKLARI

Başta BM Çocuk Hakları Sözleşmesi olmak üzere çeşitli ulusal ve uluslararası belgelerin güvence altına almaya çalıştıkları bebeklik dönemindeki çocukların hakları fizyolojik, sosyal-duygusal ve güvenlik olmak üzere 3 boyutta ele alınmıştır.

Fizyolojik açıdan bebeklik döneminde çocuk hakları

Bebeklik döneminde çocuk açısından fizyolojik olarak başta beslenme ve sağlık olmak konuları öne çıkmaktadır. Gelişimin en kritik dönemlerinden biri olan bebeklik döneminin çocuk açısından sağlıklı geçmesinde onun nasıl ve ne şekilde beslendiği çok önemlidir. Yeni doğan bebeğin sindirim sistemi, sadece annelerinin sütünü ve benzeri sıvıları sindirebilecek düzeyde olduğundan çocuğun gelişim sürecindeki ilk ve en önemli besin olan anne sütünü yeterince alabilmesi onun temel haklarından bir tanesidir (Aral ve Sağlam, 2013). Ancak annelerin bebek sağlığı ve beslenmesi konusundaki eksiklikler bu anlamda bebek açısından çok önemli olan anne sütünü yeterince alamamalarına neden olabilmektedir. Bunun yanında iş yaşamında yer alan annelerin doğum sonrasında yeterli izin haklarına sahip olmamaları bu konudaki ciddi sorunlardan bir tanesidir. Her ne kadar Türkiye’de son dönemde yapılan düzenlemelerle çalışan annelere doğumla birlikte 8+8 hafta (doğum öncesi ve sonrası) ücretli, 2 yıla kadar da ücretsiz izin verilmiş olsa bu süre bebeğin anne sütünden yeterince faydalanması noktasında problemlere yol açtığı gibi mevzuattaki bu düzenlemeler dünya standartlarının da gerisindedir (Anonim, 2015). Dünyada Liberya, Papoa Yeni Gine gibi sınırlı sayıda ülkede doğum iznine hiç rastlanmazken Çek Cumhuriyeti ve Slovakya ise 3 yıl ücretli izin kullanımı ile fizyolojik olarak anneye en bağımlı olduğu dönemde bebeklerin fazlası ile gözetildiği ülkelerdir. Dünya genelinde gelişmiş ülkelerde bu süre bebek ve anne lehine olacak şekilde düzenlenirken gelişmekte olan ve az gelişmiş ülkelerde ise bu sürenin daha sınırlı olduğu görülmekte ve bu durum bebeklik dönemindeki bir çocuğun en temel haklarından biri olan anne sütünü yeterli şekilde almasını ve annesi ile yeterli iletişimi kurabilmesini doğrudan etkilemektedir (Anonim, 2013). Türkiye’de tek başına anne sütü alma oranı erkek bebekler için 5,4 ay kız bebekler için 5,1 ay olduğu ayrıca bu sürenin annenin öğrenim düzeyi arttıkça azaldığı ve ortalama 4,5 aya kadar inebildiği de ifade edilmektedir (Sağlık Araştırmaları Genel Müdürlüğü, 2014).

İnsanın besin gereksinimlerinin sosyal statüsüne göre değişmediği, besin gereksinimindeki farklılıkların belirleyicilerinin; yaş, cinsiyet, çalışma, hastalık durumları ve genetik yapısı olduğu ifade edilmektedir. Gelir durumundaki farklılığa göre beslenme biçimlerinin farklılık gösterdiği ve düşük gelirli ailelerde gelişim için kritik öneme sahip besinlerin yeterince alınmadığı, yeterli besin alamayan çocuklarda ise çeşitli sağlık sorunları ortaya çıktığı dile getirilmektedir (Baysal, 2003; Konuk Şener ve Ocakçı, 2014). Dünya genelinde ülkelere göre değişim gösterse de bebeklik dönemindeki çocuklarda yetersiz beslenmeye bağlı ölümler devam etmektedir. Beslenme hakkının uluslararası belgelere ilk kez 1924 yılındaki Çocuk Hakları Bildirgesi ile girdiği ve bildirmede aç çocukların beslenmesi gerektiği, 1959 tarihli Çocuk Hakları Bildirgesi’nin 4. ilkesinde ise; sağlıklı büyüme için gerekli olan beslenme, barınma dinlenme ve oyun olanakları birlikte değerlendirildiği ifade edilmektedir (Güzeloğlu, 2009). Çocuk Hakları Sözleşmesi’nin 24. maddesinde ise taraf devletlerin “Taraf Devletler, çocuğun olabilecek en iyi sağlık düzeyine kavuşma, tıbbi bakım ve rehabilitasyon hizmetlerini veren kuruluşlardan yararlanma hakkını tanırlar. Hiçbir çocuğun bu tür tıbbi bakım hizmetlerinden yararlanma hakkında yoksun bırakılmamasını güvence altına almak için çaba gösterirler” ifadesine bağlı olarak çocukların yeterli biçimde beslenmesi, sağlığı, rehabilitasyonu hatta anne sütünden yararlanmalarına kadar birçok konunun güvence altına alınacağı yer almakta ancak aradan geçen yıllara rağmen ülkelerin bu anlamdaki sorumlulukları yerine getirmede eksiklikler gösterdikleri gözlemlenmektedir (Serozan, 2005). 2011 yılı verilerine bakıldığında Avrupa Birliği’nde 100.000 kişiye düşen hekim

sayısı 336 iken Türkiye’de bu sayının 176 olduğu belirlenmiştir (Bora Başara ve diğ., 2013).

Bebeklik dönemindeki çocuklar açısından en önemli durumlardan biri de sağlık hizmetlerinden yararlanmaları ya da yeterli sağlık hizmeti alamadıkları için ölümlerle sonuçlanabilen çeşitli risklerle karşılaşmalarıdır. Türkiye’de son dönemde gelir artışları, anne eğitim düzeylerindeki artış, kentleşme ve doğurganlık alanındaki daha sağlıklı uygulamalar ile birlikte doğum öncesi bakım ve izleme, doğumlara nezaret, personelin bilgililiği ve yoğun bakım birimlerinin varlığı dahil olmak üzere sağlık hizmetlerinin kapsamında ve/veya niteliğindeki iyileşmelerin de etkisiyle, bebek ve beş yaşından küçük çocuk ölümlerinde çarpıcı azalmalar meydana geldiği ifade edilmiştir. BM verilerine göre Türkiye’de 5 yaş altı ölüm oranı 1000 canlı doğumda 18, bebek (0-12 ay) ölüm oranı da 1000 canlı doğumda 14’tür. Dünya geneline bakıldığında ise bu oranların 5 yaş altı için 1000 canlı doğumda 57 ve bebekler için ise 1000 canlı doğumda 40’tır. Orta Doğu ve Kuzey Afrika için bu oranlar 41 ve 31, Orta ve Doğu Avrupa-Bağımsız Devletler Topluluğu için 23 ve 19, sanayileşmiş ülkeler içinse 6 ve 5 olarak karşımıza çıkmaktadır (Beasley ve Amir, 2007 ve UNICEF, 2012).

BM Çocuk Hakları Sözleşmesi’nde “Yaşama hakkı (m. 6), En iyi sağlık düzeyine kavuşma ve tıbbi bakım ve rehabilitasyon hizmetlerinden yararlanma (m. 24), korunma ve bakım altına alınma (m. 25), sosyal güvenlik hakkı(m. 26), yeterli bir hayat seviyesine erişme hakkı(m. 27)” gibi maddelerle çocukların fizyolojik gereksinimlerinin altı çizilmiş olsa da 2003 yılında Türkiye’de yapılan bir araştırmada hane halkı gelir düzeyi açısından en düşük gelir düzeyine sahip gruptaki ölüm oranının en yüksek gelir düzeyine sahip ailelerde bebek ölüm oranından 4,7 kat daha fazla olduğu belirlenmiştir (Eryurt ve Koç, 2009). 2005 yılı verilerine göre dünyada her dakika beş yaşından küçük 20, yılda ise 11 milyon çocuğun öldüğü ve çocuk ölümlerinin %70’inden fazlasının korunulabilen yada tedavi edilebilen hastalıklara bağlı olduğu ifade edilmektedir (Yurdağök, 2005). Bu sayılara bakıldığında bebeklik dönemindeki çocuklar açısından doğdukları ülkeye yada ailelerinin durumuna bağlı olarak en temel hak olan yaşama hakkına dahi eşit biçimde sahip olmadıkları görülmektedir.

Sosyal ve duygusal açıdan bebeklik döneminde çocuk hakları

BM Çocuk Hakları Sözleşmesi’nde şiddete, kötü muameleye ve ihmale karşı korunma (m.19), ekonomik sömürüye karşı korunma (m. 32), uyuşturucu maddelere karşı korunma (m. 33), cinsel sömürüye karşı korunma (m. 34), çocuk kaçakçılığı ve ticaretine karşı korunma (m. 35) ve diğer her türlü sömürüye karşı korunma (m. 36). nüfus kütüğüne kaydolma, isim ve vatandaşlık hakkı(m. 7), kimliğini koruma hakkı(m. 8), kural olarak ana-babasından ayrılmama hakkı(m. 9) ve ana-babanın başka bir ülkede bulunması halinde çocuğun onlarla doğrudan ve kişisel ilişki kurma hakkı(m. 10) gibi çocuğu sosyal ve duygusal yönden doğrudan etkileyecek durumlar çeşitli maddelerle güvence altına alınmıştır (Serozan, 2005). Bunun yanında ulusal anlamda Anayasa, Medeni Kanun, Türk Ceza Kanunu ve Çocuk Koruma Kanunu çocukların sosyal ve duygusal yönden haklarının korunması anlamında önemli metinlerdir.

Doğumdan itibaren her çocuğun ailesi ile birlikte olma ve onlarla yeterli iletişimi kurabilmesi ulusal ve uluslararası belgelerde düzenlenmiş temel haklardan biridir. Ancak gerek Türkiye’de gerekse dünyada birçok çocuk çeşitli sebeplerle anneleri ile bu iletişim

ortamını oluşturamamaktadır. Bazen annelerin çalışmak zorunda olması ve iş yaşamında gerekli düzenlemelerin yapılmamasından dolayı bu iletişim ortam sağlanamazken, bazen de savaş, güvenlik ve ekonomik nedenlerle mülteci olma, ebeveynlerin bilinç düzeylerindeki eksiklikler gibi nedenlerden sağlanamamaktadır.

Bebeklik dönemini olumsuz yaşayan, diğer bir ifadeyle temel güven duygusundan yoksun olarak yetişmiş bebeklerin ileriki yaşamlarında sosyal ilişki kurmaktan kaçınma, çekingen, kaygılı, gergin, kararsız, karamsar ve kendine güvensiz olma gibi kişisel özellikler taşıyabilecekleri ifade edilmektedir (Oktaylar, 2008). Bebeklik dönemindeki çocuklar açısından olumsuz yaşantıların etkisi düşünüldüğünde bu dönem çocuklarının korunması ve güvence altında olması onların en temel haklarından bir tanesidir. Fakat dünyada ve ülkemizde bebeklik dönemindeki birçok çocuk çeşitli nedenlerle ihmal ve istismara maruz kalmaktadır. Dünya Sağlık Örgütü çocuk istismarı ve ihmalini “bir sorumluluk, güven ya da güç ilişkisi bağlamında; çocuğun sağlığı, yaşamı, gelişmesi ya da onuru açısından, fiilen zararlı veya potansiyel olarak zararlı sonuçlar verebilecek her tür fiziksel ve/veya duygusal kötü muamele, cinsel istismar, ihmal ya da ihmalkar davranış veya ticari amaçlı, ya da diğer her türlü sömürü” olarak tanımlanmaktadır (Dağlı ve İnancı, 2010). Çocuk istismarı; fiziksel, duygusal ve cinsel istismar olmak üzere üç kategoride ele alınır ve bu sebeple de çocuk istismarı konusu hukuk, tıp, eğitim gibi farklı alanlarda çalışan birçok kurum ve kuruluşu ortak çalışmaya zorlayan toplumsal bir sorun olarak ele alınmaktadır (Lynch, 1999 ve Taner ve Gökler, 2004). Bunların yanında sarsılmış bebek sendromu, sağlıklı oldukları halde ebeveynleri (özellikle anneleri) tarafından hasta oldukları ileri sürülen veya hasta edilen çocuklar için kullanılan Munchausen by Proxy Sendromu (MBPS) da bebeklik dönemindeki çocukları etkileyen önemli durumlardır.

2000’li yıllara girerken yapılan bir araştırmada Türkiye’de nüfus kaydı olmayan 0 – 4 yaş arası çocuk yüzdesinin % 26 olduğu belirtilmektedir (Çocuk Vakfı, 2015). Dünya geneli ortalamasına yönelik yapılan çalışmalarda kadınların % 10-40’ının erkeklerin ise % 5-20’sinin çocukluk yıllarında en az bir kez cinsel istismara uğradıkları ifade edilmektedir (Kutchinsky, 1999). İstismar olaylarının % 75-90 oranında çocuğun tanıdığı biri tarafından gerçekleştirildiği belirtilmektedir (Günçe, 1999; Oates, 1999; Özer, Bütün, Yücel-Beyaztaş ve Engin, 2007; Bahar ve diğ., 2009). ABD’de 1993’te yapılan bir çalışmanın verilerine göre çocukların yaklaşık %1’i istismar, %1.5’i ihmale uğramaktadır ve bu oranların olasılıkla buzdağının sadece görülebilen kısmı olduğu belirtilmektedir. Çocuğun yaşı ne kadar küçükse istismar olasılığının da o kadar arttığı, vakaların üçte ikisinin 0-3 yaş arasında olduğu bildirilmektedir. İstismar vakalarında da istismarın yüksek oranda aile bireyleri veya akrabalar tarafından yapıldığı da bilinmektedir. (Kara, Biçer ve Gökalp, 2004). Bu veriler korunmaya en muhtaç oldukları dönemde dahi çocukların haklarının ihlal edilerek mağdur duruma düşürüldüklerini göstermektedir. Bazen hak ihlalleri farklı boyutlarda kendisini gösterebilmektedir. Tecavüze ve işkenceye uğrayan 17 aylık bir bebeğin bedeninin medyada yer alması bebek bedeninin cinsel bir objeymiş gibi sunulmasına neden olmakta ve bebeklik dönemindeki çocukların istismara açık hale gelmesine neden olabileceği gibi o çocuğun kişisel haklarının da ihlal edilmesi anlamına gelmektedir (Gencel Bek, 2011).

Güvenlik açısından bebeklik döneminde çocuk hakları

Bebeklik dönemindeki çocuklar açısından güvenlik konusu diğer dönemlere kıyasla daha öne çıkmaktadır. Bu dönemde başta ailesi olmak üzere bakımından sorumlu

olan kişilere tam anlamı ile bir bağımlılık içinde bulunan çocuğun bazen bakımından sorumlu kişilerden bazen bu kişilerin ihmali ile ortaya çıkan durumlardan bazen de toplumsal ve uluslararası durumlar nedeni ile hakları ihlal edilebilmektedir. BM Çocuk Hakları Sözleşmesi'nin; Yaşam hakkı(m. 6), Şiddete, kötü muameleye ve ihmale karşı korunma (m.19), çocuk kaçakçılığı ve ticaretine karşı korunma (m. 35) ve diğer her türlü sömürüye karşı korunma (m. 36) ve mülteci çocuklar (m. 22), ile ilgili maddeleri başta olmak üzere birçok ulusal ve uluslararası belge bebeklik dönemindeki çocukların güvenli bir şekilde yaşamların sürdürebilmelerine dayanak oluşturmaktadır (Serozan, 2005). Ancak başta savaşlar ve çocuğun bakımından sorumlu kişilerden kaynaklı birçok durum bebeklik dönemi gibi korunmaya en muhtaç oldukları dönemde çocukların haklarının ihlal edilmesine neden olmaktadır.

Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Bildirgesi'nde çocuğun kişiliğinin, savaşların hiç bir zaman sağlayamadığı ve daha çok yıkıma uğrattığı, mutluluk sevgi ve anlayış ortamında tam ve uyumlu olarak geliştiği bildirilmekte ancak dünyanın pek çok yerinde silahlı çatışmalar ve bunlara bağlı göçler nedeni ile birçok çocuk hakları ihlalleri ortaya çıkabilmektedir. İçinde bulunduğumuz zaman diliminde milyonlarca çocuğun, ülkelerin kendi politik çatışmaları ve başka topraklara egemen olma hegomanyaları için çıkardıkları savaşların, terör saldırılarının doğrudan ya da dolaylı olarak masum kurbanları durumuna düştükleri ifade edilmektedir. Son 10 yıl boyunca, yaklaşık 10 milyon çocuğun savaşlarda öldüğü, silahlı çatışmalar sonucu ortaya çıkan durumların savunmasız ve incinebilir olmaları nedeniyle öncelikle çocukları etkilediği belirtilmektedir. Savaş nedeniyle çocukların çoğunlukla yalnız kaldığı, çeşitli şekillerde sömürüldüğü ve istismar edildiği, çocukların temel haklarının insanlık dışı gerekçeler uğruna yok sayıldığı ve ölüm dışında pek çok çocuğun da derin sarsıntıya uğradığı, yaralandığı ve sakat kaldığı bildirilmektedir (Tokuç, 2014).

Savaşa bağlı nedenlerle son yıllarda 2 milyon ölüm, 4-5 milyon sakatlık, 12 milyon evsiz ve bir milyondan fazla çocuğun yetim veya ailelerinden ayrı kaldığı ve 10 milyondan fazla çocuğun psikolojik travmaya maruz kaldığı ifade edilmektedir. Savaşta ölümler ve çekilen sıkıntılar açısından en duyarlı grup olarak gösterilen 5 yaş altı çocuklar açısından 1996 yılında, 31 çatışma olan ülkenin 24'ünde beş yaş altı mortalite hızı % 5 ve daha fazla olduğu, çatışmalar sırasında, çocuk ölümlerinin % 5'inin direkt travma nedeni ile, % 95'inin ise açlık ve hastalık nedeniyle olduğu bildirilmektedir. 2000 yılında çatışmaya bağlı ölümlerin yaklaşık 300.000 olduğu ve bu ölümlerin yaklaşık 30.000'inin 0-4 yaş aralığındaki çocuklar olduğu, 2007 yılında ise dünyada 136 milyon çocuğun doğduğu ve 9.2 milyonunun 5 yaşına girmeden önce öldüğü, bu ölümlerin %99.8'inin gelişmekte olan ülkelerde olduğu ve her yıl yaklaşık olarak 0.2 milyon çocuğun savaşın direkt etkilerinden dolayı, en az iki katı kadar çocuğun da indirekt etkileri yüzünden öldüğü ifade edilmektedir. Ayrıca son 20 yıldır Irak'lı çocukların devam eden savaş nedeniyle ağır insan hakları ihmalleri ile karşı karşıya kaldıkları, 5 yaş altındaki 1.5 milyon çocuğun malnutrisyonlu olduğu ve her gün 100 infantın öldüğü bildirilmektedir (Deveci, 2014). Bunların dışında binlerce çocuk savaşa bağlı nedenlerden mülteci durumuna düşmüş ve buna bağlı olarak olumsuz yaşam şartlarında hayatlarını sürdürmektedirler.

SONUÇ

İnsan yaşamının en kritik dönemlerinden biri olan ve insanın her anlamda çevresindeki kişilere yaşamsal konularda dahi bağımlılık gösterdiği bebeklik döneminde

çocukların yaşam şartlarının onların gelişimsel ihtiyaçlarına cevap verebilecek şekilde düzenlenmesi önemlidir. Bu dönemde fizyolojik ihtiyaçlarının karşılanması, sosyalduygusal gereksinimleri ve güvenlik konularında tedbirlerin alınması bebeklik dönemindeki çocukların yaşamlarını sağlıklı bir şekilde sürdürebilmelerini sağlayacaktır.

Bebeklik dönemindeki çocukların gelişimsel ihtiyaçlarının istenen şekilde karşılanabilmesi için uluslararası alanda başta İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi, Çocuk Hakları Sözleşmesi gibi metinlerin yanında, ulusal anlamda Anayasa, Medeni Kanun, Türk Ceza Kanunu, Çocuk Koruma Kanunu ve Ailenin Korunmasına Dair Kanun gibi metinler başta olmak üzere birçok belgenin çocukların gelişimlerini sağlıklı bir şekilde sürdürebilmeleri için onların haklarını güvence altına almaktadır.

Ancak yapılan yasal düzenlemelere rağmen hem ülkemizde hem de dünyada bebeklik dönemindeki çocukların haklarının farklı biçimlerde ihlal edildiği de bir gerçektir. Hayatlarının en kritik döneminde gelişimleri için kritik önemde olan başta anne sütü olmak üzere yeterli beslenme konusunda olumsuzluklar olduğu, dünyanın farklı bölgelerinde yada aynı ülkenin içindeki farklı toplum kesimlerinde gelir ve bilinç düzeyindeki farklılıklara bağlı olarak bebeklik dönemindeki çocukların ölümlerine sonuçlanan olumsuzluklarla karşılaştığı görülmektedir. Bebeklik dönemindeki çocukların sağlık hizmetlerinden yararlanma, ebeveynleri ile yeterli iletişim kurulabilme, her türlü saldırı ve savaş tehdidinden korunma, yer değiştirmek zorunda bırakılmama gibi hakları ihlal edilmektedir. Bazen bu mağduriyetlerin çocuğun bakım ve gözetiminden birinci derece sorumlusu olan ailelerden kaynaklandığı ve çocukların aileden kaynaklı ihmal ve istismara maruz kaldıkları da bilinmektedir.

Sonuç olarak tarihsel süreç içerisinde olumlu birçok gelişmeye rağmen ülke ve dünya genelinde bebeklik dönemindeki çocukların hakları çeşitli biçimlerde ihlal edilmektedir. Bu ihlallerin önüne geçebilmek için dünya genelinde; çocukların haklarını güvence altına almaya çalışan uluslararası metinlerin bütün ülkeler tarafında çocuklar arasında ayırım gözetilmeksizin uygulanması, nedeni ne olursa olsun dünya üzerinde devam eden savaş ve çatışma ortamlarında çocukların korunması ve kollanması noktasında ülkeleri bağlayıcı yasal yaptırımların artırılması, uluslararası kuruluşlar aracılığı ile az gelişmiş ve gelişmekte olan ülke çocuklarının bebeklik dönemindeki gelişimsel ihtiyaçlarının karşılanabilmesi ve medyanın etkin biçimde kullanılması konusundaki çalışmaların artırılması gerekmektedir. Ulusal anlamda ise; öncelikle yasal düzenlemelerin uygulanması konusunda ülke genelinde farkındalık düzeyinin artırılması, bölgeler ve aileler arasındaki farklılıkların azaltılması yönünde çalışmalar yapılması, bebeklik dönemindeki çocukların ve ailelerinin gelişimsel açıdan kritik öneme sahip ihtiyaçların belirlenerek devlet güvencesine alınması, başta anneler olmak üzere toplumsal anlamda eğitim çalışmalarının artırılması ve akademik alanda yapılacak çalışmalarda bebeklik dönemindeki çocukların haklarının ve bu dönemin gelişimsel açıdan öneminin ele alındığı çalışmalara yer verilmesi yararlı olacaktır.

KAYNAKLAR

- AKYÜZ, E. (2012). Çocuk hukuku çocukların hakları ve korunması, 2. Baskı, Ankara: Pegem Akademi.
- ANONİM, (2013). <http://www.alitezil.com/index.php?sid=yazi&id=6004>, Erişim Tarihi: 14.02.2015

- ANONİM, (2015). <http://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.657.pdf>, Erişim Tarihi: 14.02.2015
- ARAL, N. ve SAĞLAM, M., (2013). Bebeklik döneminde gelişim, S.S. Yıldırım ve A.Ş. Öz (Ed.) Tüm Yönleriyle Özel Bebekler&Çocukların Gelişimi ve Etkinlik Örnekleri, Ankara: Eğiten Kitap, s.: 107-128.
- ATAMAN, A. (2004). Gelişim ve öğrenme, Ankara: Gündüz Yayınevi.
- ATILGAN, A. ve ATILGAN, Ü. E. (2009). Çocuk hakları paradigması ve çocuk ceza yargılamasına hâkim olan ilkeler açısından türkiye'deki düzenleme ve uygulamalarının değerlendirilmesi, Ankara: İnsan Hakları Ortak Platformu Yayınları.
- BAĞLI, M. (2003). Türk modernleşmesi bağlamında hukuk ve yargılama: çocuk yargılaması, E. Akyüz, S. Uluğtekin, Y. Baykara Acar ve Ö. Cankurtan Öntaş (Ed.), III. Ulusal çocuk ve suç sempozyumu bildiriler, Ankara: Türkiye'de Çocuklara yeniden Özgürlük Vakfı.
- BAHAR, G., SAVAŞ, A.H. ve BAHAR, A. Çocuk istismarı ve ihmali: bir gözden geçirme, Fırat Sağlık Hizmetleri Dergisi, 2009; 4, (12) 51-66.
- BAYSAL, A. (2003). Sosyal eşitsizliklerin beslenmeye etkisi, C. Ü. Tıp Fakültesi Dergisi 25: 4, 66-72.
- BEASLEY, A. ve AMİR, L. H. (2007). Infant feeding, poverty and human development, International Breastfeeding Journal, 2, (14) 1-6.
- BORABAŞARA, B., GÜLER, C., YENTÜR, G.K., BİRGE, B., PULGAT, E. ve MAMAK EKİNCİ, B. (2013). T.C. Sağlık bakanlığı sağlık istatistikleri yılı 2012, Ankara: Sağlık Bakanlığı Sağlık Araştırmaları Genel Müdürlüğü.
- ÇOCUK VAKFI, (2015). Dünya çocuk günü'nde yenibinyılın dünya çocukları sayısal çocuk uyarı raporu, http://www.cocukvakfi.org.tr/resource/pdf/Raporlar/4yenibinyilin_dunya_cocuklari_raporu.pdf, Erişim Tarihi: 19.02.2015
- DAĞLI, T. ve İNANCI, M.A. (2010). Üniversiteler için hastane temelli çocuk koruma merkezleri el kitabı, Ankara: Önce Çocuklar: Çocuk Koruma Mekanizmalarının İl Düzeyinde Modellenmesi Projesi Yayınları.
- DEVECİ, E. (2014). Savaşta çocuk ölümleri ve yaralanmaları, B.Tokuç (Ed.) Çocuklar ve savaş, Ankara: Halk Sağlığı Uzmanları Derneği Yayınları.
- ERYURT, M.A. ve KOÇ, İ. (2009). Yoksulluk ve çocuk ölümlülüğü: hanehalkı refah düzeyinin çocuk ölümlülüğü üzerindeki etkisi, Çocuk Sağlığı ve Hastalıkları Dergisi, 52: 113-121.
- GENCEL BEK, M. (2011). Medyada çocuk hakları ve etik ilkeleri, M.R. Şahin (Ed.), Çocuk hakları ve medya el kitabı, 23-48, İstanbul: Çocuk Vakfı Yayınları.
- GÖNEN, Z. (2012). Çocukların temel haklarının anayasal garantisi, İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 11, (22) 45- 105.
- GÜZELOĞLU, T. (2009). Küresel gıda krizi ve beslenme hakkı, TBB Dergisi, 80, 299-314.
- GUTIÉREZ, P. (2010). Early childhood intervention in spain: Standard needs and changes, International Journal of Early Childhood Special Education (INT-JECSE), 2, (2) 136-149.
- GÜNÇE, G. (1999). Çocuğun cinsel istismarı, E. Konanç, İ. Gürkaynak ve A. Egemen, (Ed.) Çocuk istismarı ve ihmali, Ankara: Çocuk İstismarını ve İhmalini Önleme Derneği Yayınları. 1999.
- KARA, B., BİÇER, Ü. ve GÖKALP, A.S. (2004). Çocuk istismarı, Çocuk Sağlığı ve Hastalıkları Dergisi, 47, 140-151.
- KIRIMSOY, E., ACAR, H., YOKUŞ SEVÜK, H., KAYNAK, H., AYDIN, M., ANTAKYALIOĞLU, Ş., ÖZDEMİR, U., MUTLU, Y. ve BAYKARA ACAR, Y. (2013). Sosyal çalışma görevlileri için eğitim kitabı, Ankara: Türkiye'de Çocuklar İçin Adalet Projesi Yayınları.
- KONUK ŞENER, D. ve OCAKÇI, A.F. (2014). Yoksulluğun çocuk sağlığı üzerine çok boyutlu etkileri, Ankara Sağlık Hizmetleri Dergisi, 13, (1) 57-68.

- KUTCHINSKY, B. (1999). Çocuğun Cinsel İstismarı: Yaygınlık, Müdahale ve Önleme Genel Bir Bakış, E. Konanç, İ. Gürkaynak ve A. Egemen, (Ed.) Çocuk İstismarı ve İhmalı, Ankara: Çocuk İstismarını ve İhmalini Önleme Derneği Yayınları. 1999.
- LOUGHNEY, E.M. (2001). birleşmiş milletler çocuk hakları sözleşmesi 12. yıldönümü, N. Moroğlu, (Ed.), Türkiye’de ve dünyada çocuk hakları, İstanbul:Alman Liseliler Kültür ve Eğitim Vakfı Yayınları.
- LYNCH, M. (1999). Çocuk istismarı ve ihmali, E. Konanç, İ. Gürkaynak ve A. Egemen (Ed.) Çocuk istismarı ve ihmali, Ankara: Çocuk İstismarını ve İhmalini Önleme Derneği Yayınları. 1999.
- OATES, K. (1999). Çocukların cinsel istismarının kalıcı etkileri, E. Konanç, İ. Gürkaynak ve A. Egemen (Ed.), Çocuk istismarı ve ihmali, Ankara: Çocuk İstismarını ve İhmalini Önleme Derneği Yayınları.
- OKTAYLAR, H.C. (2008). Bilişsel Gelişim, Öğretmen Adayları İçin KPSS Eğitim Bilimleri, Ankara: Yargı Yayınevi.
- ÖZER, E., BÜTÜN, C., YÜCEL-BEYAZTAŞ, F. ve ENGİN, A., (2007). Çorum Adli Tıp Şube Müdürlüğü’ne 2006-2007 yıllarında başvuran cinsel istismar mağduru çocuk olgularının değerlendirilmesi, C.Ü. Tıp Fakültesi Dergisi, 29, (2) 51-55.
- ÖZMERT, N. E. (2006). Erken çocukluk gelişiminin desteklenmesi-III: Aile, Çocuk Sağlığı ve Hastalıkları Dergisi, 49, 256-273.
- SAĞLIK BAKANLIĞI SAĞLIK ARAŞTIRMALARI GENEL MÜDÜRLÜĞÜ, (2014). Türkiye’de beslenme ve sağlık araştırması 2010, beslenme durumu ve alışkanlıklarının değerlendirilmesi sonuç raporu, Ankara: Sağlık Bakanlığı Sağlık Araştırmaları Genel Müdürlüğü Yayınları.
- SEROZAN, R. (2005). Çocuk hukuku. İstanbul: Vedat Kitapçılık.
- TANER, Y. ve GÖKLER, B., (2005). Çocuk istismarı ve ihmali: Psikiyatrik Yönleri, Hacettepe Tıp Dergisi, 35, 82-86.
- TOKUÇ, B. (2014). Çocuklar ve savaş, Ankara: Halk Sağlığı Uzmanları Derneği Yayınları.
- TOPUZOĞLU, Y.A. (2004). Mağdur çocukların hukuksal konumu, İstanbul Barosu Yayın Kurulu (Ed), Çocuk hakları, (s.: 15-22) İstanbul: İstanbul Barosu Yayınları.
- TUĞRUL, B. ve YILMAZ, H.H. (2013). Toplum temelli erken çocukluk hizmetleri sunumu kılavuzu, Ankara: Unicef Türkiye Ofisi.
- UNICEF, (2012). Türkiye’de Çocuk ve Genç Nüfusun Durumunun Analizi 2012, <http://www.unicef.org.tr/files/bilgimerkezi/doc/sitan-tur-final-2012.pdf>, Erişim Tarihi: 14.02.2015.
- YURDAGÖK, M. (2005). Dünyada ve Ülkemizde Çocuk Sağlığı, Çocuk Sağlığı ve Hastalıkları Dergisi, 48, 203-205